

## RAQAMLI JAMIYATDA FALSAFIY TA'LIM-TARBIYANING AHAMIYATI

**Tursunova Olmos Fayzievna**

Samarqand davlat pedagogika instituti dotsenti

[Olmos1974@gmail.com](mailto:Olmos1974@gmail.com)

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada falsafiy ta'lim va tarbiyaning shaxs kamolotidagi o'rni har tomonlama tahlil qilinadi. Unda jamiyatning barqaror rivojlanishi, ijtimoiy munosabatlarning sog'lom shakllanishi hamda shaxsning ma'naviy-intellektual yetukligi bevosita falsafiy bilimlarning chuqur va tizimli o'zlashtirilishiga bog'liqligi asoslab beriladi. Falsafiy ta'lim shaxsda umumijtimoiy bilimlarni ongli ravishda qabul qilish, ularni tanqidiy tafakkur asosida anglash va amaliy faoliyatda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim omil sifatida talqin etiladi. Maqolada, shuningdek, falsafiy saboqlarning shaxs dunyoqarashini boyitish, ijtimoiy voqelikni anglash, axloqiy-me'yoriy qadriyatlarni o'zlashtirish hamda madaniyatli fikrlash va xulq-atvorni shakllantirishdagi ahamiyati yoritiladi.

**Kalit so'zlar:** fuqarolik jamiyati, falsafiy ta'lim – tarbiya, shaxs, ijtimoiy ong, qonun, metod, hatti-harakat.

**Annotation:** This article provides a comprehensive analysis of the role of philosophical education and upbringing in the formation of a well-rounded personality. It substantiates the idea that the sustainable development of society, the establishment of healthy social relations, and the moral and intellectual maturity of individuals are directly dependent on the systematic and profound acquisition of philosophical knowledge. Philosophical education is interpreted as an essential factor in developing an individual's ability to consciously perceive general social knowledge, comprehend it through critical thinking, and apply it effectively in practical activities.

**Keywords:** Civil society, philosophical education and upbringing, personality, social consciousness, law, method, behavior.

**Аннотация:** В статье всесторонне анализируется роль философского образования и воспитания в формировании гармонично развитой личности. Обосновывается положение о том, что устойчивое развитие общества, формирование здоровых социальных отношений и нравственно-интеллектуальная зрелость личности напрямую зависят от системного и глубокого усвоения философских знаний. Философское образование рассматривается как важный фактор формирования у личности способности осознанно воспринимать общественно значимые знания, критически их осмысливать и применять в практической деятельности. Особое внимание уделяется значению философских знаний в обогащении мировоззрения личности, осмыслении социальной реальности, усвоении нравственно-нормативных ценностей, а также формировании культуры мышления и поведения.

**Ключевые слова:** гражданское общество, философское образование и воспитание, личность, общественное сознание, закон, метод, поведение

O'zbekiston fuqarolik jamiyati barpo etish sari qadam qo'yib, bu yo'lda falsafiy ta'lim-tarbiya, ijtimoiy ongni takomillashtirish masalalariga katta e'tibor berib kelmoqda. Bu mas'uliyatli vazifada mehnat jamoalarida, bilim maskanlarida va har bir shaxs bilan olib borish borasida ko'p qirrali ishlar qilinmoqda.

Respublikamiz Oliy Majlisi tomonidan 2020-yil 23-sentyabrda qabul qilingan: «Ta'lim to'g'risidagi qonun»i fikrimizning dalili bo'ladi. Jamiyat oldida turgan dolzarb muammolarni hal qilish uchun xalqning ijtimoiy madaniyatini oshirish lozim, bu esa savodxonlikni, falsafiy ta'lim-tarbiyani oshirishni talab qiladi.

XIX asr nemis qadriyatshunosi I.Rikkert bayon qilishicha: “Odamzod olam va odam hamda hayotning qadrini anglab, ular omonat bir narsa ekanini tushuna boshlagan davrlardan falsafiy fikrlashga kirishgan. Binobarin, birinchi faylasuf kim bo'lganidan qat'i nazar, hayotni qadrlaydigan kishi bo'lgani shubhasiz” [1. 35].

Falsafiy ta'lim - tarbiyali bo'lish uchun har bir shaxs umumijtimoiy bilimga, uni ongli ravishda qabul qilishga va ong, madaniyatli bo'lishga yetarli darajada falsafiy saboq olishi kerak.

Falsafiy ta'limning keng va tor ma'noda ko'rish mumkin. Keng ma'noda butun jamoaning, ko'pchilikning ongiga ta'sir ko'rsatishga qaratilgan ta'lim, tor ma'noda esa alohida shaxsga, uning ongiga ta'sir etish yo'llari tushuniladi.

Falsafiy ta'lim natijasida keng omma yoki shaxs o'z hatti – harakatlarining ijtimoiy ekanligini tushunsa, axloq tartibotni buzmaslikka harakat qilsa o'zini ongli ravishda, jamiyat normalariga rioya etgan holda boshqara olsa, maqsadga erishilgan bo'lib hisoblanadi.

Demak, falsafiy tarbiya bu - tashkiliy ravishda muntazam olib boriladigan, aniq maqsadni ko'zlagan va shaxsga «guruh shaxslariga» ta'sir qila oladigan, ularda ong, bilish, dunyoqarash, ijtimoiy normalarga rioya qilish xislatlarini vujudga keltiradigan harakatdir.

Axloq normalari bilan falsafiy normalar bir biriga juda yaqin turadi. Shaxs axloqsiz bo'lsa, u falsafiy qonunlar talabiga rioya qilmaydi. Binobarin, bunday shaxsni falsafiy tarbiyalash samarasiz bo'ladi, hatto jazo choralarini ham to'g'ri yo'lga solish qiyin [2. 20].

Falsafiy ta'lim-tarbiya tizimi uch tarkibiy qismdan tashkil topadi: davlat belgilangan qonun qoidalarini o'qitish; ularni jamiyat a'zolari o'rtasida tashviqot qilish; o'quvchi yoshlarni ijtimoiy munosabatlarda bevosita ishtirok etishga o'rgatish.

Falsafiy fanlarni o'rganish jamiyat a'zolari bilishi lozim bo'lgan olam, inson va jamiyatning obyektiv-universal mohiyati, bilish, qadriyatshunoslik, insonning amaliy faoliyati, tafakkur shakllarini turli vositalar yordamida aholi orasida tashviqot qilishdir. Axloq falsafasini va nafosat falsafasini aholiga tushuntirish muhim printsipl bo'lib hisoblanadi. Bundan tashqari, inson falsafasi, ijtimoiy falsafa, tabiat falsafasi, madaniyat falsafasi, san'at falsafasi, mafkura falsafasi, din falsafasi, siyosat falsafasi,

huquq falsafasi, texnika falsafasi kabi fanlar ham jamiyat rivoji uchun muhim hisoblanadi.

Falsafiy ta'lim-tarbiyaning maqsadi ma'lum vositalar, shakl va metodlar yordamida shaxsning ongiga ta'sir ko'rsatib, unda falsafiy yo'nalishlar, sohalar, tizimlar, umuman falsafiy g'oyalarni makon va zamon talabiga muvofiq holda tanlay olish qobiliyatini shakllantirishdan iboratdir.

Falsafiy ta'limning asosiy maqsadi shaxsda falsafiy nazariyani shakllantirish, yani insonning olamga bo'lgan munosabatini, olamni anglashi, qadriyatlar to'g'risdagi ma'lumotga ega bo'lishi, insonning predmetli-o'zgaruvchan, amaliy faoliyati, o'zgaruvchan faoliyat usullarini tarbiyalashdir. Falsafiy ta'lim-tarbiya shaxsning bolalik chogidan umrining oxirigacha davom etadigan tarbiyaviy jarayonni o'z ichiga oladi.

Falsafiy ta'lim-tarbiyaning muhim vazifalaridan biri shaxsda hayot qonuniyatlarini yaxshi bilishga ehtiyoj o'yg'otish, yani o'zini mustaqil ravishda ijtimoiy munosabatlarga tayyorligini tarbiyalashga odatlantirishdir. Falsafa qonuniyatlariga hurmat ruhida tarbiyalangan shaxs qonun va kategoriyalarga muntazam ravishda o'rganib boradi va boshqalarni ham shunday qilishga da'vat etadi.

Falsafiy ta'lim-tarbiyaning shakllari asosida fuqarolik jamiyati institutlari, jamoat tashkilotlari, professor-o'qituvchilarining olib borgan ishlarining tashqi ko'rinishidagi ta'sir yo'li, ta'sir etish usullari yotibdi.

Falsafiy ta'lim-tarbiya shakllari har bir shu ish bilan shug'ullanuvchi uslubida o'z ifodasini topadi [2. 29].

Yoshlarni falsafiy bilimga va falsafiy tarbiyaga jalb etishda yetuk faylasuflar bilan uchrashuv o'tkazilishi, savol-javob kechalari tashkil etilishi yoki faylasuflar uyushmalari to'zilishti ijobiy natija beradi. Individual yakka tarzda falsafiy bilim berishda, falsafiy tarbiyalashda shaxsga maxsus adabiyotlar tavsiya etilishi, unda qiziqish uyg'otish, tarbiyalanuvchining ruhiy holatini o'rganib, u qabul qila oladigan, tushuna biladigan tarzda suhbat olib borish maqsadga muvofiqdir [2. 30].

Falsafiy ta'lim-tarbiyaning ilmiy printsiplaridan biri o'rganilayotgan ijtimoiy munosabatlar yoki dunyoqarashning kelib chiqish sabablarini, unga obyektiv zarurat borligini tushuntirib berishdir. Agar tarbiyalanuvchi falsafa, borliq va dunyoqarashlarning vujudga kelishi, falsafiy qarashlarning umumiy asoslarini tushunib olsa, ayniqsa, hozir o'rganilayotgan globallashuv jarayonlaridagi o'zgarishlarning bo'lishi sababini bilsa, uni bajarishga ongli ravishda yondoshadi, o'zida ham falsafiy amaliyotga nisbatan ehtiyoj sezadi [3. 32].

Pedagog muayyan masala bo'yicha falsafiy ta'lim-tarbiyaga keng yondoshishi uchun shu masalaga aloqador omillarni tanlab olishi, ularni yagona bir mavzuga yig'ishi, misollar yordamida uyg'unlashtirishi kerak. Masalan, tinglovchida borliqning yashash shakllari haqida ma'lumot berilganida o'qituvchi-o'quvchi qanday mavzularni o'rganishi kerakligini tanlab olishi, moddiy olam va materiya haqida falsafiy qarashlarni tushuntirishi, mavzuga taalluqli misollar topishi, materiyaning tarixiy talqinlari va zamonaviy talqinlarini, uning tizimli tuzilishini

belgilashi, harakat, o'z-o'zidan harakat, nisbiy tinchlik, harakatning yo'qolmasligi va absolyutligi haqida ma'lumotlar to'plashi, so'ngra keng ta'lim-tarbiya mavzularini ishlab chiqishi va shu mavzu bo'yicha ish olib borilishi kerak. Lekin shuni unutmaslik lozim, falsafaning hatto biror yo'nalishini shakllantirish uchun ham falsafiy omillarning o'zigina kifoya emas: masalan, shaxsni qayta tarbiyalash uchun uning ongida burilish yasash, dunyoqarashiga, mehnat munosabatiga, madaniyat darajasiga ta'sir ko'rsatishi kerak. Agar u o'zini-o'zi tashkillashtirmas ekan, yana eski odatini davom ettiraveradi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Nazarov Q. (2012). Falsafa asoslari. Toshkent.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2012. – 1008 b.
2. Tursunova O; Sultanova G; Yazdanov Z. (2022). Falsafani o'qitish metodikasi. Samarqand, SamDU. 2022. – 226 b.
3. Qo'shoqov Sh. (2005) Falsafa o'qitish metodikasi. Samarqand, SamDU. 2005. – 110 b.